

Liperin Naumasia 1600- ja 1700-luvuilla

Veijo Saloheimo

Sukuviestin numerossa 2/2005 julkaistu Kaasisen ja Naumasen sukua koskeva kysely ansainnee vastauksen, joka koskee liperiläistä Naumasen ortodoksisukua. Päälähteinä ovat voudin- ja läänintileihin sisältyvät maakirjat ja muut luettelot lisänään Liperin luterilaisen seurakunnan historiakirjoista poimitut maininnat sekä Ilomansin kruununvoudin arkiston katselmuspöytäkirjakonseptit. ”Väärän” kirkon kirjoihin jouduttiin oman papin puutteesta lasten kastamiseksi ja vainajien siunaamiseksi. Taipaleen ortodoksispitäjän paimen Grigori Lumitski tuli virkaansa vasta vuonna 1725 ja vietti pitkiä aikoja sen jälkeenkin Pietarissa, ja hänen seuraajansa Feodor Sofronov pysyi poissa Pikkuvihan ajan. Seka-avioliitot kirjattiin morsiamen seurakunnassa, ja seka-avioliiton osallinen ortodoksiäiti sai nimensä luterilaiseen kastettujen luetteloon.

Ensimmäisiä Naumasia

Naumanen oli Ollin sukunimenä Kivennavan autioluettelossa vuosina 1573 ja 1582. Vuonna 1590 eli Mikko Naumanen Valkjärven Naumalassa. Suku- ja kylännimi viittaa Viipurin–Karjalan keskiaikaisiin yhteyksiin itäisen ortodoksisukulttuurin kanssa. Pysyvämpi sija nimellä on ollut Liperissä, jossa vuonna 1613 kirjattiin David Kirkinen Taipaleen kylästä. Hänen poikansa Nauma antoi nimensä tälle, samalla seudulla pysytelleelle suvulle.¹

Nauma Davidanpoika näkyy Liperin maakirjoissa vuosina 1631–51 kohtalaisen varakkaana talonpoikana. Vuonna 1637 hänen talossaan oli kaksi miestä ja hevosta, neljä lehmää, härkä ja hieho, kahdeksan kaban ohra- ja kaurakylvöt pellossa sekä 750 lyhteen ruissato kaskaista. Hän omisti myös neljännesnuotan ja veneen.²

Lähteet puuttuvat vuosilta 1652–80 Liperin ollessa Flemingien vaapaherrakuntana. Vuonna 1681 asui Taipaleella kolme Aleksinpoikaa, joista yksi mainittiin joskus Naumasena. Lähteistä puuttuva välipolvi Aleksinpoika oli kaiketi Nauman poika. Lavrenti Aleksinpoika asui Tuomaalassa (vanha n:o 4, uusi 6) ja Vasili Huuhtilassa (van-

ha 5, uusi 5). Kirilä Aleksinpoika otti uudistilan vuonna 1681 ja joutui siitä verolle 1685, mutta katosi heti kirjoista. Gavril Maksimanpoika Kirkinen otti hänen autionsa vuonna 1728. Tila sai numeron 18 ja siirrettiin isossa-joussa pää-kylältä Säkinlahteen.³

Vuonna 1681 laadittu arvioluettelo valaisee taas talonpoikien varallisuutta. Vasili Aleksinpojan talossa oli mies, hevonen ja kolme lehmää, Lavrentilla mies, hevonen ja yksi lehmä.⁴ Vuonna 1690 laaditun kylvö- ja sato-luettelon mukaan Vasili kylvi 16 kappaa ruista, kahdeksan kappaa ohraa ja puolitoista tynnyriä kauraa peltoon ja tynnyrin ruista kaskeeseen. Satoa kertyi pellostani neljäs jyvä: kaksi tynnyriä ruista, tynnyri ohraa ja kuusi tynnyriä kauraa sekä kaskaista neljä tynnyriä. Lavrentin kylvöt olivat samankokoiset.⁵

Kasvun aika Taipaleen kylässä

Tililähteet puuttuvat taas vuosilta 1697–1721 ja tuomiokirjatkin 1704–1721. Vuoden 1722 maakirjassa näkyy Iivana Tuomaalan, Ortemei eli Ertto Huuhtilan ja Petri Vasikkalan (vanha 6, uusi 10) isäntänä. Iivana omisti silloin hevosen, lehmän ja lampaan, Ertto lampaan, neljännesnuotan ja veneen, Petri lehmän ja kaksi lammasta. Iivana lienee ollut Lavrentin ja Ertto Vasilin poika. Petri lienee ollut jommankumman veli.⁶

Vuonna 1739 omisti Ertto kaksi hevosta, kolme lehmää, hiehon ja härän, kolme lammasta ja sian sekä neljännesnuotan ja veneen, Petri hevosen ja varsan, kolme lehmää ja hiehon, kolme lammasta ja sian sekä samat kalavehkeet kuin Erttokin. Vasili Iivananpojan omaisuus käsitti hevosen, lehmän, hiehon, lampaan ja sian. Vasilin vaimo oli Malania Lihavainen. Vasili oli liikuvainen mies: vuonna 1763 hän toi kaupungista 24 kappaa eli noin hehtolitraan suolaan komperolaiselle Olli Reijoselle, jolta hän velkoi rahtipalkkaa kolmea vaskitaalaria 1768.⁷

Iivana oli Tuomaalan isäntänä vuoteen 1738 asti. Hänen poikansa Vasili isännöi taloa vuoteen 1766. Talo pysyi hänen leskensä nimissä vuoteen 1775. Toinen poika Marke joutui talvella

1742 mies talosta -järjestelmän mukaan Lamminniemen hovin edestä sotaan, jäi venäläisten sotavangiksi Kiteen taistelussa ja kuoli samana vuonna Venäjällä. Häneltä jäi leski Marto Lihavatar. Iivanan tytär Nida meni vuonna 1737 avioon saman kylän Hartikkalaan (vanha 7, uusi 14) Antti Antinpoika Kaasiselle. Kaiketi Nidan kuoltua nai sama Antti Antinpoika vuonna 1743 Liisa Naumasen, jonka isännimeä ei näy vihittyjen luettelossa.⁸

Ertto isännöi Huuhtilaa vuoteen 1754. Vuonna 1732 hän luovutti naapurilleen Niilo Sorsalle Raimänkonnun heinän talojensa välistä sekä sen viereisen Jaakko Parviaisen entisen pellon. Parviaisen talo oli silloin Sorsalla.⁹

Erton tytär Olena oli ortodoksipapin asuneen Grigori Feodorovin puoliso ja jäi tästä leskeksi vuonna 1737.¹⁰ Toinen tytär Outi meni vuonna 1743 avioon Aleksei Lukanpoika Kirkiselle nykyisen Outokummun Sätökseen. Aleksein edellinen vaimo Outi Jyrintytär Naumatar oli kuollut marraskuussa 1737. Tämän isää Jyrkiä ei näy kruununmiesten laatimissa asiakirjoissa. Ertto toimi vuodesta 1744 Taipaleen seurakunnan kirkonmiehenä.¹¹

Vuonna 1755 tuli isännäksi Ilja Ertonpoika, joka kuoli jo vuonna 1764. Hänen ensimmäinen vaimonsa oli Anna Terentintytär Hartikatar ja toinen Eufemia Iivanantytär Papunen. Ensimmäinen avioliitto päättyi draamatisesti. Iljan ollessa vuonna 1731 Kontiolahden Selillä hankkimassa hirsiiä Liperin käräjätaloon Anna karkasi sill’aikaa isänsä Tero Hartikaisen luo Käsämän kylään. Kun Ilja haki vaimoaan, löi appi häntä. Anna karkasi sitten setänsä Lari Hartikaisen luo Ilomansin Konnunniemeen.¹²

Petrin kausi jatkui Vasikkalassa vuoteen 1744. Veljesten suojissa eleli kaiketi kolmas veli loismies Jehki, joka oli naimisissa ensin Regina Ollintytär Karvittaren ja 1720-luvun lopulta Maria Kontittaren kanssa. Petrin jälkeen taloa isännöi poika Mikitta. Talo paloi vuonna 1766.

Mikki valitti vuonna 1751 naapurinsa Iivana Surakan purkaneen viime ke-

metsä riitti, ja kalavesi oli yhteinen. Kumpikin sai hakea uudispaikkaa, ja maaherra myönsi paikan Karpalle.¹⁸ Patrik katosi tämän jälkeen maakirjoista.

Vuonna 1781 jaettiin Vasikkalaa Antipan ja Aleksin kesken. Aleksia edusti katselmuksessa vaimo Olena Surakka. He anoivat lupaa asua puolittilalla eri ruokakuntina. Peltoa oli saman verran kuin jaossa oli heille jäänyt eli kahden tynnyrin neljän kapan ala ja 30 kuorman niityt.

Antipalle jäi tupa 11 kyynärää neliossä (tuvan nurkkien väli oli siis 6,6 metriä), eteinen ja porstua, arvo 4 riksiä, sauna 8 x 8 kyynärää (4,8 x 4,8 m) ja porstua 1:16 riksiä, aitta 6 x 6 kyynärää, arvo kaksi riksiä, toinen 5 x 5 ja kolmas 4 x 4 kyynärää, navetta 8 x 8 kyynärää 32 killinkkiä, vaja 7 x 7 kyynärää 16 killinkkiä sekä lampola 5 ½ kyynärää 8 killinkkiä.

Aleksi sai tuvan 11 x 11 kyynärää, eteisen ja porstuan, arvo 4 riksiä, tallin 7 x 7 kyynärää riksi 16 killinkkiä, aitan 5 ½ x 5 ½ kyynärää 1 riksi, toisen 5 x 5 ja kolmannen 4 x 4 kyynärää, saunan 7 ½ x 7½ kyynärää porstuoineen 1 riksi 16 killinkkiä, uuden navetan 11 ½ x 11 ½ kyynärää 24 killinkkiä, toisen navetan 7 x 7 kyynärää 24 killinkkiä, vajan 1 riksi 16 killinkkiä sekä vanhan navetan 16 killinkkiä. Uusi valuutta riikintaalari eli riksi näyttää olleen arvossaan. Rakennustapa näyttää noudattaneen paikallista perinnettä; eläinsuojat asuinrakennuksesta erillään, mutta tämän koostumus: tupa, eteinen ja porstua, erottuu savolaisesta parituvasta.

Pellon todettiin olevan hyvässä kunnossa ja hyvin aidattu. Lisämaata oli tarjolla Susiahossa vähän matkaa etelään kylän sika- ja laidunmaalla kahden tynnyrin kylvöala. Heinämaata voi lisätä 30 kuormaksi viiden tynnyrin alan suopellosta, jossa parhaillaan kasvoi vilja, kun se jäisi heinäkasvuun. Puolittilan tuli raivata vuosittain kolme kapanalaa peltoa ja kolme kuormanalaa niittyä. Veronmaksukyvyyn takaajiksi lupautuivat naapurit Matti Hirvonen ja Petri Stepanov.¹⁹

Jyrki Vasilinpoika (s. 20.4.1743) toimi 1770-luvulla Ilomantsin koverolaisen suurkauppiaan Maksima Toroskaisen kauppa-apurina. Maksima välitti mm. hampppua Aunuksesta Pohjanmaan laivanrakentajille kehruutaen sitä Pohjois-Karjalan naisilla ja teettäen siitä köyttä. Tullimiehet vaino-

sivat häntä ja apumies Jyrki joutui siitä hyvästä vankilaan – itse Maksimaa ei tavoitettu.²⁰

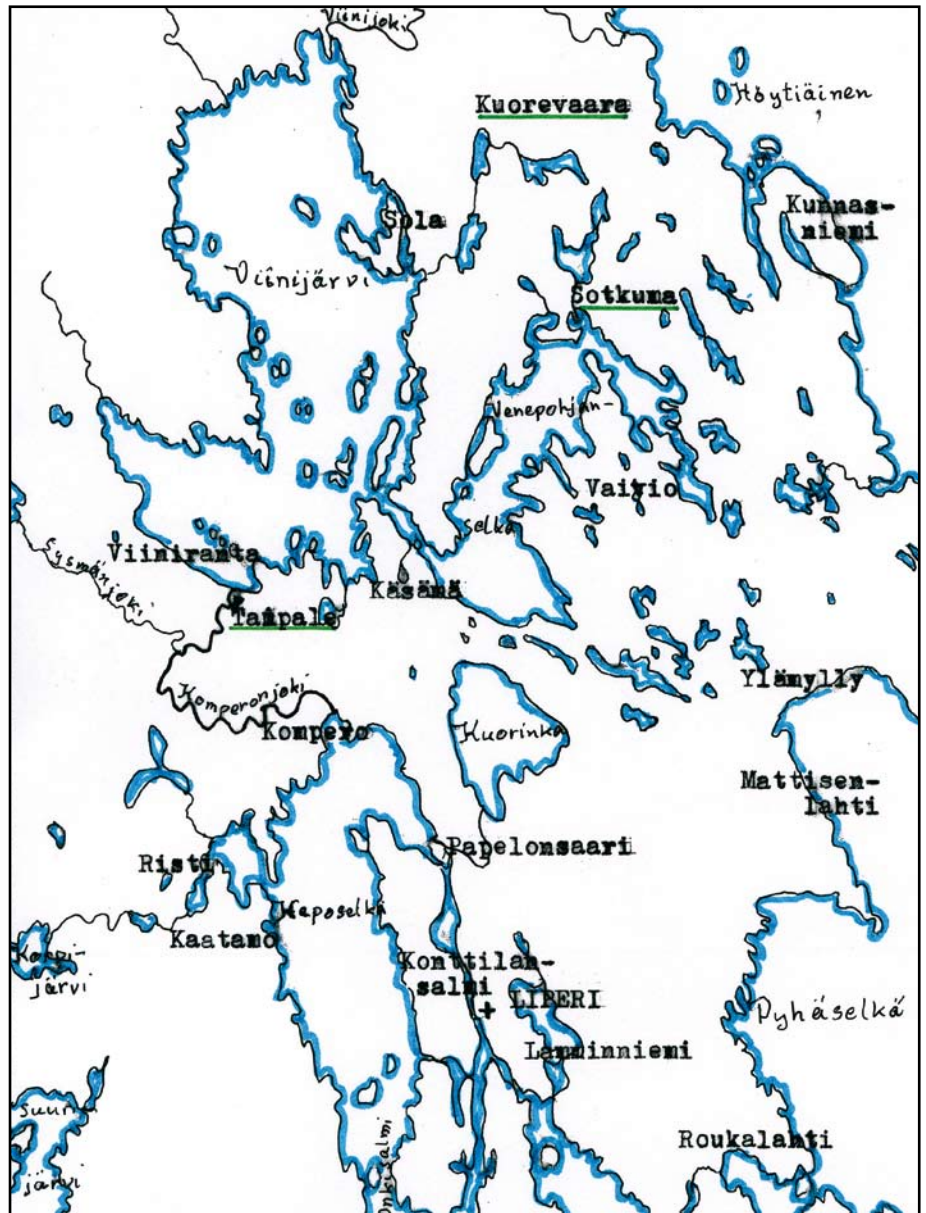
Muualla Suur-Liperissä

Danila Naumanen kirjattiin vuonna 1741 Konttilansalmella nykyisessä Liperin kirkonkylässä Maria Piironen aviottoman tyttären Marian isäksi.²¹ Danilan isää ei mainita. Hän sai vuonna 1743 Viinijärven pohjoisrannalta Sotkumasta Jehki Mihailovin aution (vanha 22, uusi 38) ja siirsi sen pian kolmen virstan päähän Kuorevaaran Mäntyvaaraan. Siellä jo asuvat Olli Karttunen, Heikki Martikainen, Matti Kaartinen ja Matti Hurskainen valitivat Danilan asettuneen heidän rintaitansa sisälle eli laidunmaalleen. Laidun pieneä, pelto ja nurmet kärsivät.

Danilalla oli kuitenkin viranomaisten lupa, sillä entisellä ahtaalla paikalla peltoja vaivasi ruoste ja halla. Käräjillä todettiin, että ensin olisi pitänyt pitää katselmus, sitten hakea maaherran lupa.²²

Muutto saattoi peruutua, sillä Danila anoi vuonna 1767 siirtoa Kiukaanpurolle ja sai naapuriksi Yrjö Hyväriksen. Tämä muutti talonsa vuonna 1779 likelle Lahnajärveä jättäen peltonsa Danilalle, ja Danila raivasi hänelle vastikepellon.²³

Danilan poika Iivana antautui liikelalle, mikä tietysti oli aivan kielletty. Hän näyttää jatkaneen edellämäinintun Maksima Toroskaisen toimintaa ja menetti vuonna 1787 tullitakarikossa 15 leiviskää (80 kg) hampppua Kaavin Retusessa.²⁴ Vasikkalan Aleksikin kulki kaupalla Oulussa talvella

Naumasten asuinseutuja Suur-Liperissä

1769 toverinaan. Jaakko Mutanen naapurikylistä Särkijärveltä.²⁵

Naumattaria naitiin muuallekin, mutta heidän isännimiään ei näy lähteissä. Vasili Iivananpoika Kerkkäselä oli Maria Siikasalmella, Palaga Huotari Teppananpoika Jolkkosella Sotkumassa, toinen Palaga Petri Lihavaisella Liperin kirkonkylässä, Darja Maksimantytär Iivana Jyrinpoika Pajariselä Sotkuman Iljalassa sekä Mariska Ilja Nesterinpoika Tuonosella Juuan Kajoossa.²⁶

Maksima Naumasen nimeä ei näy muualla. Sofia kuoli vuonna 1765 Ilomantsin Sonkajassa Iivana Samuilanpoika Volotisen emäntänä.²⁷

Näistä Naumasista pääsee jo verraten helposti Taipaleen seurakunnan kirkonkirjoihin, jotka ovat tallella 1810-luvulta alkaen. Läänintilit puuttuvat vuosilta 1776–1808. Ilomantsin kruununvoudin arkiston asiakirjoistakaan ei ole apua, sillä Karjalan kihlakunta jaettiin 1780-luvulla kahtia ja Liperi joutui Karjalan yliseen kihlakuntaan erilleen Ilomantsista. •

¹ voudintilit 5393:17, 5993:16 Kansallisarkisto

² voudintilit 6125a:104-5, läänintilit 9681:401, Kexholms läns jordebok 1637:132 Ingermanländska räkenskaper Riksarkivet Tukholma

³ läänintilit 9739:600, 9741:723v,

⁴ läänintilit 9739:601

⁵ läänintilit 9766:1193v

⁶ läänintilit 8739:1295-6

⁷ läänintilit 8820:701, Liperin talvikäräjät 1768 § 90

⁸ Liperin vihittyjen luettelo 1737 ja 1743, Saloheimo: Pohjois-Karjalan historia III Joensuu 1980 s. 33

⁹ Liperin syyskäräjät 1732 s. 195

¹⁰ Liperin talvikäräjät 1732 s. 3

¹¹ Saloheimo 1980 s. 422

¹² Liperin syyskäräjät 1731 s. 271-2

¹³ Liperin syyskäräjät 1751 s. 497, talvikäräjät 1766 § 30, Liperin kastettujen luettelot 1722-30

¹⁴ läänintilit 8892:566-67

¹⁵ katselmus 21.9.1774 Ilomantsin Kruununvoudin arkisto Cb 2 Joensuun Maakunta-arkisto

¹⁶ katselmus 15.9.1775 ut supra

¹⁷ Saloheimo 1980 ss. 426-7

¹⁸ katselmus 14.9.1775 IlomKrVArk Cb 2

¹⁹ katselmus 18.7.1783 IlomKrVArk Cb 4

²⁰ Liperin kastettujen luettelo 1743, Saloheimo 1980 s. 218

²¹ Liperin kastettujen luettelo 30.9.1741

²² Liperin syyskäräjät 1747 ss. 106v-107

²³ Liperin syyskäräjät.1767 § 115, syyskäräjät 1779 § 146

²⁴ Rajatullioikeus Kitee 2.6.1787

²⁵ Liperin syyskäräjät 1769 § 55

²⁶ Pielisjärven talvikäräjät 1759 § 53

²⁷ Ilomantsin talvikäräjät 1765 § 46